

Икономическата интеграция и проблеми пред регионалното развитие

Доц. д-р Надя Маринова

Опити за теоретично осмисляне и обосноваване на практическата необходимост от интеграционно развитие на страните се правят още през 50-те и 60-те години на миналия век от учени като Ж. Руеф, Р. Шуман, В. Халщейн, М. Панич, Е. Бенуа, Ж. Моне, П. Робсън и др.

При анализа на международните интеграционни процеси, като всеобща световна тенденция, в повечето случаи се отчитат единствено икономическите предпоставки, създавани в рамките на митническите съюзи (ликвидиране на търговските бариери, използване на координационен регламент и т.н.). Въвеждат се понятия като “създаване на стокови потоци” и “диверсификация на търговията”. В хода на интеграционните процеси действително се създават нови стокови потоци между страните-членки на дадена интеграционна групировка, които обективно изместват производството на по-скъпите аналогични стоки вътре в дадената страна. Също така, стоките, произвеждани в интегриращите се страни, постепенно заместват вноса на съответстващите стоки от трети страни. По този начин, “чист резултат” от новите стокови потоци, в рамките на интеграционното обединение, става ръстът на производството, следователно и на благосъстоянието на страните-членки, а също така по-високото ниво на международната специализация. Всичко това позволява, като цяло, да се повиши ефективността на производството и във всяка страна поотделно.

Появяват се и теоретични школи, които издигат в качеството на доминиращи интеграционни предпоставки външнополитическите фактори. Без да се отрича тяхното важно значение, по наше мнение, едва ли може да им се отрежда решаващата роля в международните интеграционни процеси.

Съществува и подход, при който ударението се поставя върху ролята на държавата като фактор при решаването на задачите за политико-икономическия интеграционен процес. От подобни позиции се прави опит да се доказват предимствата на митническите съюзи в противовес на

либерализацията на външотърговския обмен. Тези твърдения се допълват и от тезата, че държавната политика стимулира производството на социално полезни стоки за нуждите на населението. Такъв подход, обаче, е в явно противоречие с принципите на пазарните отношения.

Според други изследователи, интернационализацията провокира отделните страни да се стремят към интеграция за преодоляване на фактора "ограниченост" (основно на природни ресурси, суровини, енергоносители и т.н.). За тези страни интеграционните процеси създават условия за разнообразяване и увеличаване на производството, за по-добро използване на производствените мощности, на работната сила (осигуряващи увеличаване мащабите на пазара) и за по-добра организация на производството. Това обикновено се илюстрира с данни от ръста на търговията между страните, например, в Европейския съюз, в това число и на вътрешно-фирмената търговия, широката диверсификация на стоките със сходно предназначение (по външен вид, дизайн, качествени характеристики).

В други случаи, анализаторите поставят акцент върху особеното значение на техногенните фактори. Нарастването на тяхното влияние на съвременния етап принуждава страните рязко да увеличават разходите за научно-изследователска дейност. Обаче, намаляването на относителния дял на тези разходи, става възможно единствено чрез обединяване на усилията и ресурсите по пътя на интегриране на усилията. Още едно важно предизвикателство за икономическата интеграция е изострящата се конкуренция – ефективен стимул за повишаване на качеството и обновяване асортимента на стоките и услугите.

Съвременните виждания за интеграционните процеси, в условията на задълбочаваща се интернационализация и глобализация, дават основание да се смята, че многообразието на възгледите и хипотезите засега не позволява да се изгради единна теория за тях. Все още няма категоричен отговор на въпроса за характера на предимствата и изгодите от интеграционните процеси за всяка от интегриращите се страни. Пример за едно такова съмнение в новите геополитически реалности е излизането на Великобритания от ЕС.

Международното разделение на труда, развитието на външната търговия и международните бизнес-отношения, като цяло, независимо от

противоречивите тенденции, засилват взаимната връзка и взаимната зависимост на националните икономики. В резултат на това нормалното развитие, на която и да е страна, става невъзможно без външния икономически и политически фактор. Това не се нуждае от особени доказателства. Даденото явление е прието да се определя като интернационализация на стопанския живот, т.е. националната икономика става достатъчно устойчива само тогава, когато все повече работи за външния пазар и на свой ред зависи от него.

В своето развитие, исторически, интернационализацията на стопанския живот преминава редица етапи. Първоначално тя засяга сферата на обръщението и се свързва с възникването на международната търговия и превръщането ѝ постепенно в световна. Това е периодът от края на 18-ти и началото на 19-ти век, съвпадащ със зараждането и развитието на капитализма. В края на 19-ти век набира сили международното движение на капиталите, заемащо днес водещо място в системата на международните икономически отношения. Капиталовата миграция оказва интензифициращо въздействие върху световната търговия със стоки и услуги като важна и реална предпоставка за преместване центъра на тежестта на икономическите отношения от търговията в сферата на производството и научно-изследователската дейност. Последната слага началото на прехода към качествено нов етап в световните стопански отношения.

Изходна точка за интеграционните процеси стават преките международни политически и икономически контакти на ниво първични субекти на икономическия живот, които се развиват до степен, когато осигуряват постепенно адаптиране на националните стопанства едно към друго. В последствие закономерно идва взаимното приспособяване на националните икономики, на правните, данъчните, социалните и други системи, дори до определено срастване на управленски структури. Затова е оправдано икономическите интеграционни процеси да се разглежда и възприема като обективен, осъзнат и направляван процес на сближаване, взаимно приспособяване и срастване на националните стопански системи.

Основен подбудителен мотив и цел на икономическата интеграция става увеличаването на обемите и разширяването на номенклатурата от предлаганите стоки и услуги на базата на по-висока ефективност от

използването на природните ресурси и стопанската дейност в международни мащаби.

Развитието и задълбочаването на международните интеграционни процеси е закономерно следствие от увеличаващия се и усложняващия се международен стокообмен и международното движение на производствените фактори. Тези процеси провокираха потребността да се търсят нови начини за отстраняване на многобройните препятствия по пътя на международната търговия.

В условията на интернационализацията на световната икономика се увеличава зависимостта в развитието на националните икономики от външните политически и икономически фактори. Това е в резултат на обективното им въздействие за смекчаване или отстраняване на част от противоречията в националните икономики, позволявайки по-рационално да се съчетават вътрешните и външните възможности за ефективно икономическо развитие. Всичко това води до задълбочаване на международното разделение на труда и засилване на взаимозависимостта на националните икономики, излизащи извън пределите на териториалните граници и ставащи все по-отворени към света. В резултат на това се появяват нови форми на стопанска дейност, превръщайки реалните и потенциалните конкуренти в партньори, с които съгласуват своите икономически и социални програми, решават задачи, невъзможни за изпълнение без обединяване на усилията и ресурсите на отделни страни. Подобни обединения стават както на ниво предприятия – *фирмена интеграция*, така и на ниво държави – *международна интеграция*.

Международната икономическа интеграция, по своята същност, се определя като процес на икономическо взаимодействие между страните, водещо към взаимно адаптиране на техните стопански механизми и структури, съгласувано регулирани от междудържавни органи, на основата на международни споразумения.

Проблемите на интеграцията намират достатъчно място в социално-икономическите анализи на редица автори. Но в новите геополитически реалности възниква необходимост от отчитане на новите моменти в тези процеси.

Международният опит показва, че интеграционният процес може успешно да се развива само при определени условия и предпоставки, които

всяка от интегриращите се страни следва да постигне и поддържа или да ги притежава до момента на интегриране. По-важни сред тях са следните:

Първо. Относително съпоставимо ниво на икономическо развитие.

Тази предпоставка е желателна, но не и задължителна. Практиката в интеграционните процеси свидетелства, че трудно се постига подобно изравняване, а примерите за сътрудничество между силни и слаби страни са достатъчно много. Това условие има по-голяма стойност в методологичен и теоретичен план. По-силните партньори са заинтересовани за определен период от време да отделят част от своите ресурси и да подпомагат по-слабата икономика на тези страни, преди да се премине към развитие на интеграционните процеси. Например, за тази цел в Европейския съюз са създадени специални фондове за регионално развитие. Определени проблеми в това отношение имат и в Северноамериканската интеграционна групировка (НАФТА), където различията между САЩ и Мексико са очебийни. В Европейския съюз са фиксирани достатъчно точни критерии за приемането на нови членове, като най-строгите от тях са в икономическата сфера.

Второ. Географска близост на страните-участници.

За изпълнение на основните цели на интеграцията, например, намаляване на производствените разходи, от съществено значение са и транспортните разходи. Географската близост, обаче, следва да се разглежда не само като разстояния, но и като наличие или отсъствие на транспортни комуникации. Например, анализирайки интеграционните процеси в Южна Америка, специалистите констатират факта, че независимо от географската близост, интеграцията между сегашните страни-членки на Южноамериканската интеграционна групировка (МЕРКОСУР) не се развиваше успешно до определен период от време, тъй като между тях практически не съществуваше нормална транспортна инфраструктура. В продължение на повече от 200 години икономиката на тези страни е била тясно свързана с метрополиите и поради това транспортната инфраструктура е изградена към пристанищата, а не вътре в страните. Към това следва да се добавят и някои трудности от обективен характер – планини, тропически гори и т.н.

Трето. Политическа воля на интегриращите се страни.

Практическият тласък при създаването на всички по-авторитетни и успешни интеграционни групировки – ЕС, НАФТА, МЕРКОСУР – идва от в голяма степен от инициативите на политическите ръководства на тези страни. Тяхната роля се заключава в това, че те изясниха и поставиха пред своите страни целите, които могат да бъдат реализирани чрез интеграционните процеси, и точно да прогнозират политическите и социално-икономическите последици за страната. Всичко това по необходимост се залага в стратегията за развитието на страната-претендент. Защото, ако дадена страна практически не е готова да се включи и работи в наднационални структури, то желанието за интеграция ще остане политически документ с добри пожелания и намерения.

Четвърто. Създаване на определени интеграционни структури и механизми.

Специалистите сочат, че интеграционния процес изисква провеждане на съвместни действия по широк кръг проблеми от всички страни, в името на които той се реализира. Решаването на тези проблеми предполага създаването на механизми за сътрудничество и изработването на взаимно приемливи решения. Изработването на колективни решения, обаче, зависи от това по какъв начин те се приемат. Практиката е доказала, че за създаването на оптимален режим за вземане на решения се налага приемането на общи правила, норми, регламенти и създаване на институции, които да ръководят този процес. Това предполага и делегиране на съответни права на тези наднационални институции.

Пето. Създаване на инициативен център от една-две държави, които да сплотяват страните-партньори.

Следователно изграждането на колективен орган винаги ще е под влиянието на различията в икономическата мощ на партньорите. Обективно, винаги има и ще има между тях по-силни и по-слаби страни. Това изисква да се създават такива институции и такива норми, чрез които интеграционната групировка да е в състояние да разрешава всички случаи, когато се стига до разминаване на интересите или до уронване на националното достойнство на отделни страни т.н. Практиката показва, че интеграцията постига успехи само тогава, когато се създават такива отношения, при които по-силните страни не пренебрегват по-слабите, а последните от своя страна ясно разбират и оценяват ролята на по-силните.

Развитието и задълбочаването на международните интеграционни процеси е закономерно следствие от увеличаващия се международен стокообмен и международното движение на производствените фактори. Тези процеси провокират необходимостта да се търсят начини за отстраняване на многобройните препятствия по пътя на международната търговия.

От втората половина на 20-ти век и до днес, в резултат на бързото икономическо развитие на водещите индустриални страни и прогреса в средствата за международен транспорт и комуникация, с бързи темпове започна да се развива международната търговия със стоки и услуги, допълвана все повече с различните форми на международното движение на производствените фактори (капитали, работна сила и технологии). В резултат на това зад граница започват да се транспортират не само готови стоки, но и факторите за тяхното производство. Закономерен резултат от тези процеси стана появата на интеграционни тенденции.

Интеграционните процеси създадоха предпоставки за развитие и на икономически регионализъм, в резултат на което отделни групи страни създадоха помежду си по-благоприятни условия за търговия, а в редица случаи и за междурегионално движение на производствените фактори. Независимо от очевидните протекционистки черти на икономическия регионализъм, той не може да се разглежда само като негативен фактор за развитието на международната икономика, ако интегриращите се страни не влошават условията за търговия с трети страни.

Многобройните интеграционни обединения, възникващи и развиващи се в съвременния свят, си поставят принципно сходни цели:

Първо. Да се използват предимствата, които дават по-големите икономически пространства.

Тези обстоятелства водят до разширяване размерите на пазара, до намаляване на транзакционните разходи и до редица други предимства в резултат на новите икономически мащаби. Това, от своя страна, позволява да се привличат преки чуждестранни инвестиции, които с по-голямо желание се ориентират към пазари с по-големи размери, на които има смисъл да се създават самостоятелни производства, удовлетворяващи техните потребности. Тези цели много ясно са изразени при интеграционните групировки в Централна Америка и Африка.

Второ. Да решават редица задачи на търговската политика.

Регионалната интеграция нерядко се разглежда като начин за подобряване на позициите на участващите в нея страни в рамките на многостранните търговски преговори в Световната търговска организация (СТО). Смята се, че съгласуваната позиция от името на интеграционния блок е по-стойностна и води до по-желани последствия в областта на търговската политика. Освен това, регионалните групировки позволяват да се създаде по-стабилна и по-предсказуема среда за взаимна търговия в сравнение с многостранните търговски преговори, при които интересите на участниците често са различни. Такива надежди, свързани с колективните усилия в рамките на многостранните търговски преговори, възлагат интеграционните обединения в Латинска Америка и Югоизточна Азия.

Трето. Структурно преустройство на икономиката.

Включването на страни, формиращи пазарна икономика или осъществяващи дълбоки структурни икономически реформи, в регионални търговски споразумения с по-високо ниво на пазарно развитие, е най-добрият начин за предаване на пазарен опит. По-развитите страни, включвайки своите съседи в интеграционните процеси, също са заинтересовани от ускоряването на техните пазарни реформи и създаването в тях на пълноценни и развити пазари. Такива цели преследват много европейски страни, включвайки се под една или друга форма в Европейския съюз.

Четвърто. Развитие на млади отрасли на националната икономика.

Даже тогава, когато интеграционното обединение не предвижда дискриминационни мерки по отношение на трети страни, често то се разглежда като начин за подкрепа на местните производители, за които се появяват по-широки регионални пазари. Такъв е случаят със страните от Латинска Америка и страните от Африка, на юг от Сахара, особено през 60-70-те години на 20-ти век.

Пето. Създаване на благоприятна външнополитическа среда.

Най-важната цел на преобладаващата част от интеграционните обединения е засилването на взаимодействието и сътрудничеството в политическата, военната, социалната, културната и други неикономически области. Наличието на добри отношения със съседите, подкрепени с

взаимни икономически интереси и задължения, е важен политически приоритет.

В различни региони и континенти, развитието на интеграционните процеси на микро- и макро нива, и интензивният преход на страните от затворени стопански системи към икономики от открит тип, ориентирани към външния свят, се превърна в най-характерна черта на процеса на глобализацията в новия 21-ви век. Всичко това предопредели и нови закономерности в икономическото развитие на световното стопанство и задълбочаване на самия процес на глобализация. Като следствие от това възникна ситуация, при която в преобладаващата част от страните започна процес на формиране на еднотипни или сходни по своите основни черти икономически отношения. Разшири се разбирането за необходимостта от провеждането на реформи и внедряване на нови пазарни отношения и механизми. Научно-техническият прогрес продължи да провокира отделянето на огромни сили и средства, което стана сериозен проблем и за най-мощните в икономическо отношение страни.

В условията на нарастваща интернационализация на общественото производство неговата ефективност все повече се ограничава от национално-държавните форми на организация на стопанската дейност. Това обективно изисква да се търсят все нови и нови пътища и форми на международна организация на стопанската дейност и бизнес-съюзи за повишаване на нейната конкурентна способност.

Вече няколко десетилетия бизнес-съюзите са практика в дейността на компаниите и организациите. Преди това, обикновено съвместни компании се създаваха, когато една компания се стреми да излезе на външен пазар, а законодателството на страната изисква задължително участие на местна компания. В такива случаи, многонационалните компании са търсели пасивни партньори, които да не се месят в тяхната дейност. От своя страна, местните фирми обикновено търсят задгранични партньори, които биха могли с нови технологии да подкрепят развитието на местните отрасли.

Днес, съюзите се изграждат на друга основа. Всеки партньор влиза в обединението с ресурси, които представляват ценност и за другия партньор. При това, партньорите, обединявайки усилията си в една област, не означава, че не могат да се конкурират в други области. В новия век

транснационалните обединения се превръщат в инструмент за стратегия, която носи нови възможности, но и нови рискове.

Стратегическите съюзи се превръщат, не просто в отношения между две компании, а в мощен инструмент за ускорена инвазия на партньорите в дадена област на бизнеса. В последните десетилетия стимули за създаването на стратегически съюзи стават и измененията във философията на бизнеса. Ако преди можеше да се говори за развитие на отделни отрасли, затворени във всяка страна, то сега организациите, формиращи структурата на отрасъла, излизат извън географските рамки на дадена страна. Например, интернационализацията на автомобилостроенето доведе до това, че пред производителите се появи необходимостта от доставчици, способни да осигуряват необходимите комплектуващи компоненти за всички действащи в света пазари. В някои страни фирмите-производители на отделни възли и детайли притежават необходимото технологично ниво, но се нуждаят от допълнителни финансови или управленски ресурси. В този смисъл, стратегическите съюзи се превръщат в средство за развитие на специализацията и кооперирането на международно ниво, което би било невъзможно без развитието на сътрудничеството между различните организации.

Стратегическите съюзи създават предпоставки технологичните новости и разработки, постигнати в една страна, по-бързо да бъдат използвани в други страни. Като пример могат да бъдат посочени обединенията на фармацевтичните корпорации, използващи разработки на малките биотехнологични компании. Затова, корпорациите имат изгода да финансират отделни малки фирми, поемащи риска за изследвания, които биха могли и да не доведат до положителни резултати. В същото време даже и крупните многонационални корпорации не винаги имат финансови възможности да финансират изграждането на необходими съвременни производствени мощности, което налага търсенето на подходящи партньори.

Технологичните новости доведоха до необходимостта от взаимодействие между не свързани преди това отрасли на икономиката. За пример може да се посочи производството на компютри, свързали три различни отрасли. Например, всеки компютър представлява единство на микрочипове, друго електронно оборудване и съответстващо програмно осигуряване. Като компютрите се използват от организации, които са в

съвсем други отрасли. Необходимостта те да съответстват на определени изисквания доведе до създаването на стратегически обединения, осигуряващи системни решения за използването им в даден отрасъл.

Стратегическите съюзи подпомагат осигуряването на конкурентни предимства и в нова среда. Непрекъснато се появяват нови конкуренти, които биха могли да бъдат групи от страни или резултати от внедряване на нови технологии, което да доведе до промяна в конкурентната среда. В тази връзка, при създаването на стратегическия Европейски съюз се преследваха следните цели:

- *да се намалят разходите или да се реализират икономии от мащаба на производството;*
- *да се получи достъп до нови пазари;*
- *да се получи достъп до нови технологии;*
- *да се блокират конкуренти;*
- *да се изпълнят изисквания на държавни нормативи;*
- *да се формира ново пазарно поведение, диктувано от пазара;*
- *да се намали нивото на риска.*

Създаването на стратегически съюзи може да приема различни форми. По типа на своята структура те могат да бъдат вертикални и хоризонтални, по типа на връзките – капиталови или договорни, по отношение на времето – безсрочни или с фиксиран срок. Най-радикални видове съюзи са съвместните предприятия. При тях нито една от страните не губи своята самостоятелност и въпреки това новата структура обикновено притежава в определена степен независимост от нейните създатели.

Изхождайки от цялата сложност и риск при образуването на стратегическите съюзи, този вариант на интегриране най-успешно се реализира в следните случаи:

- *първо*, когато вътрешните ресурси на компанията, необходими за разработването на даден продукт, или ще излязат прекалено скъпи, или се изисква прекалено много време;
- *второ*, когато са необходими само част от ресурсите на партньора;
- *трето*, когато мащабите на компанията-партньор изключват възможността за покупки на вашата организация.

Създаването на Европейския стратегически съюз се превърна във важен стимул за тези промени.

Географското местоположение на България в Югоизточната част на Европа поставя страната в ключови позиции както в икономически, така и в политически план. Тази ситуация може да ѝ даде както определени предимства, така и да блокира нейното социално-икономическо развитие.

В началото на 90-те години в България стартира процес на политическо и икономическо реформиране на страната. За него беше характерна отсъствието на структурна трансформация, икономически спад, висока инфлация и политическа нестабилност. Тежката криза през 1996-1997г беше породена от непримирими конфликти на интересите между и в рамките на водещите политически сили във връзка с приватизацията и управлението на икономиката. След този период българската икономика премина от състояние на дълбока дефлационна депресия към стагнация, продължила практически до сега.

Стратегическият избор на политическите структури в България към евроатлантическата ориентация определи развитието на отношенията със страните от ЕС като приоритет във външната политика на страната. Партньорството с тези държави се утвърди като ключово след приемането на България за член на ЕС. Това създаде предпоставки за догонващ растеж на българската икономика, за създаване на оптимална външна среда за приключване на икономическите, правните, социалните и административните реформи, за пълно синхронизиране на законодателството ни с правните норми на ЕС.

Приемането на България в ЕС и членството в НАТО промениха радикално регионалните измерения на външната политика на страната в Югоизточна Европа, Черноморието и Кавказкия регион. Увеличи се нейната международна тежест и значение ѝ като фактор на сигурност и стабилност, център и пример за другите страни. В същото време се наложиха нови, общоевропейски отговорности пред страната като външна граница на ЕС.

Развитието на двустранните отношения на България в новите геополитически реалности се налага да се основават на интересите и мястото на страната в глобалния свят. В тази връзка предстои да се търсят решения на редица приоритетни икономически и външнополитически

задачи, свързани с провеждането на балансирана, активна и отворена политика за укрепване сигурността на България.

Във външнополитически план като особено важен приоритет предстои да се разработят ефективни механизми за защита на българските граждани в чужбина, на юридическите лица и на българската диаспора зад границата. Става въпрос за ефективна консулска защита, подпомагане на българските културни, образователни и църковни обединения на българската диаспора зад граница за съхраняване на българските езикови, културни и религиозни традиции, както и на българските имоти зад границата, възстановяване на контактите с чуждестранни граждани – учили и работили в България, с оглед на тяхното ангажиране за развитие на двустранните отношения и активно лобиране в полза на България.

От макроикономическа гледна точка стои проблемът за интересите на страната, свързани с евентуалното ѝ включване в еврозоната. Това обаче изисква модернизацията на реалния сектор, която да изпревари формалното включване в еврозоната. Исторически, икономическото развитие на държавите от ЕС предопредели въвеждането на еврото.

В тази връзка, пред политическия елит на България предстои да решава няколко *стратегически задачи*:

- *довършване изграждането на действаща пазарна икономика;*
- *изграждане на конкурентоспособни национални компании в едрия, средния и дребния бизнес;*
- *разработване и прилагане на национална стратегическа програма за мястото на българската икономика в Югоизточна Европа през призмата на новите възможности и предизвикателства;*
- *постепенно приближаване към маастрихтските критерии във финансовата област.*

В перспектива България ще продължава да се сблъсква с необходимостта да отделя съществени бюджетни и инвестиционни ресурси в областта на инфраструктурата, енергетиката, селското стопанство, социалната сфера, образованието и квалификацията на работната сила, на регионалната политика, опазване на околната среда и др. Тези ресурси изискват поддържане на дела от държавните разходи в БВП на България близък до този на ЕС – около 40%. На България предстои да усъвършенства системата и механизмите за бързо и рационално

усвояване на ресурсите от ЕС. Това изисква качествено подобряване на административния капацитет за усвояването на финансовите средства на централно и регионално ниво, да се подобри функционирането на правораздавателната система в борбата с корупцията, за да се повиши ефективността на функционирането на пазарната система.

През призмата на българските интереси и възможности, основна трудност е финансовото осигуряване на европейските изисквания. Това засяга всички проблемни сектори. Сумарният обем на всички допълнителни бюджетни разходи и инвестиции се измерва с десетки милиарди евро. Способността за усвояване на структурните и регионалните фондове на общността, ще зависи от капацитета на държавната администрация да създава и подбира качествени планове за регионално, структурно и социално развитие.

Наличието на циклична и структурна безработица, както и слабото натоварване на производствените мощности изискват едновременно реализиране на две основни цели – по-висока заетост и намаляване на търговския дефицит, което предполага разработването на приемлива концепция.

При българския вариант на валутен борд, неимоверно нараства ролята на фискалната политика, а парично-кредитната политика е с изразено подчинен характер. Това означава, че рационалното управление на държавния дълг и фискалния резерв, равнището и структурата на данъчното облагане, както и събираемостта на данъците и митата, вече се превръщат във въпрос номер едно на икономическата политика. За целта се налага запазване на фундаменталните принципи на валутния борд и ориентиране на основния лихвен процент към съответните нива в евро, плюс премия за риск, която международните капиталови пазари формират по заемите на българското правителство. Такава политика води до оптимално контролирано заместване на външния дълг с вътрешен, стимулиране на спестяванията, задвижване на инвестиционния процес и в последна сметка до намаляване на търговския дефицит.

Очаква се политиката на страната да бъдат ориентирана към формирането на рационална отраслова и географска структура на вноса и износа, като се отчита нарастващата конкуренция на световните пазари и такива фактори като членството в Световната търговска организация.

Ресурсите на българския експорт в промишлеността са свързани главно с включването на съответни предприятия като подизпълнители в транснационалните мрежи и също като резултат от инвестиционна активност у нас на транснационалните компании. Пред селскостопанския износ се открива шанс България да възстанови редица от загубените позиции като износител на плодове и зеленчуци за пазара на ЕС, както и да заеме свои ниши в силно развиващия се напоследък пазар на биопродукти. Политиката в хранително-вкусовата промишленост има бъдеще най-вече като част от транснационални производствено-пласментни мрежи.

Все по-важен компонент на икономическата и социалната политика на България става и ще става пенсионното осигуряване. Основните причини за това са две – от една страна, конвергенцията на българската икономика с икономиката на ЕС предполага значителен натиск за увеличаване равнището на доходите, включително и на пенсионните и от друга страна, демографските прогнози показват, че следва да се очаква увеличаване на броя на пенсионерите при намаляване дела на хората в активна възраст, които плащат пенсионни осигуровки. Едновременното действие на тези две тенденции, без да бъдат предприета ефективна политика за тяхното омекотяване, може да доведе до изключително сериозни отрицателни последици. По данни на Американската агенция за международно развитие средната продължителност на живота в България се очаква да се увеличи на 77,58 години (71,96 през 1998), а броят на пенсионерите да се увеличи до 47% от населението (35% през 1998).

Като член на ЕС България е изправена пред редица сериозни предизвикателства.

Новите технологии поставят съвременните общества пред един нов феномен – знанието. Потребността за България да изгради своята икономика на основата на най-новите постижения на интелектуалните и информационните технологии поставят сериозни изисквания пред образователната система. Появи се необходимост от значителни промени в парадигмата на инвестициите в образованието – от държавни разходи към бизнес-инвестиции в знанието. В средното образование е необходимо да се решават проблеми, свързани с неговото управление и инвестиране, с обучението и развитието на образователните кадри, с ограничаване на отпадането на деца от образователната система и високо качество на образователните услуги във всички училища. Висшето образование все

повече следва да се ориентира към тясно сътрудничество между държавата, академичната общност и работодателите при създаването на системи за управление и оценка на качеството. Финансирането на висшето образование следва да се ориентира към достигане на по-високи нива от БВП, каквото е за страните от ЕС. Необходимо е да се усъвършенства системата за кредитиране на образованието с подходящи финансови инструменти, предполагащи диференциран механизъм за погасяване.

Икономиката на знанието идва да замени традиционните представи, че трудът и капиталът са основните фактори на икономическия растеж. Падането на физическите бариери пред разпространението на информацията и все по-глобализацията се свят придават вече и качествено нови характеристики на постиндустриалните общества. Те се превръщат в информационни общества, в общества с качествено нова структура и организация, основана на глобалния достъп и използване на информационни и комуникационни мрежи и услуги без национални, географски, политически или други ограничения.

В заключение може да се направи изводът, че в съвременните условия върху България все по-ясно влияние ще оказват геополитическите и геоикономическите фактори.

В геоикономически аспект трансформациите в страната следва да търсят израз в нарастване на пряката чуждестранна инвестиционна активност в България, както и в появата и засилването на присъствието на големи компании в промишлената, търговската и финансовата сфера.

Като цяло, геополитическата роля на България би могла да се разглежда като конструктивна и превантивна. Конструктивното направление предполага политика на безрисково функциониране на фундаменталните европейски инфраструктури – пътища, въздушни връзки, нефтопроводи и газопроводи, телекомуникации, електропроводи и др. Изграждането и поддържането на транзитните инфраструктури през страната е въпрос не само от национален, но и преди всичко от общоевропейски геостратегически интерес.

Превантивното измерение на новата геополитическа функция, която страната ни следва да поеме, означава на първо място предотвратяване на възникването у нас на така наричаните “паралелни общества”, разделени по религия, манталитет и главното – разделение по отношение на

демократичните ценности, като ново социално явление в Европа. Това предполага комплекс от мерки и действия от страна на България с цел пресичане на трафика на наркотици, на контрабандата, на незаконния трафик на хора, както и на функционирането на престъпни групировки. Въпросният кръг от задачи и проблеми притежава, като цяло, и чисто европейски измерения, във връзка с реалното съществуване на България във външна граница на Европейския съюз.